

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ РУКОПАШНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

MODERNIZATION OF THE SYSTEM OF TRAINING OF FUTURE OFFICERS IN HAND-TO-HAND COMBAT

Стаття присвячена актуальним питанням формування навичок службово-прикладного рукопашного бою (професійних компетентностей) у майбутніх офіцерів Збройних Сил України (ЗСУ) та Національної гвардії України (НГУ) в системі їх спеціальної фізичної підготовки. Головною метою роботи є вдосконалення технічного арсеналу службово-прикладного рукопашного бою майбутніх офіцерів вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) ЗСУ та НГУ. На першому етапі дослідження проведено аналіз стану та науково-теоретичних передумов формування навичок рукопашного бою у представників силових структур та спеціальних служб України. Упродовж другого етапу дослідження членами науково-дослідної групи здійснено аналіз стану ефективності технічного арсеналу службово-прикладного рукопашного бою майбутніх офіцерів ЗСУ та НГУ. Відповідно до результатів порівняльного аналізу встановлено, що є низка відмінностей у техніко-тактичному арсеналі військовослужбовців НГУ, а також ЗСУ. Зазначені відмінності знижують рівень професійної підготовленості військовослужбовців ЗСУ з рукопашної підготовки на відміну від представників НГУ. Крім цього, нами визначено ефективний технічний арсенал службово-прикладного рукопашного бою, який відсутній у програмах рукопашної підготовки майбутніх офіцерів НГУ та ЗСУ. Третій етап дослідження присвячений розробленню та визначенню ефективності «Бойової системи рукопашного бою» майбутніх офіцерів НГУ та ЗСУ. З метою підтвердження ефективності «Бойової системи рукопашного бою» майбутніх офіцерів зазначених силових структур було проведено педагогічний експеримент, у якому взяли участь курсанти навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України імені Івана Черняховського (п=11 чол., контрольна група) та курсанти командно-штабного факультету Національної академії національної гвардії України (п=21 чол., експериментальна група). До початку педагогічного експерименту досліджувані курсанти К_г та Е_г за рівнем сформованості військово-прикладних навичок рукопашного бою достовірно не відрізнялися (P>0.05). Під час педагогічного експерименту досліджувані курсанти контрольної групи (К_г) використовували традиційну методику формування військово-прикладних навичок рукопашного бою, переобачену програмами навчання та керівними документами з організації фізичної підготовки (рукопашної підготовки) у ЗСУ [16]. Зі свого боку, досліджувані курсанти Е_г додатково використовували розроблену нами «Бойову систему рукопашного бою». Порівнюючи показники до та після використання запропонованої нами «Бойової системи рукопашного бою» досліджуваних курсантів Е_г, встановлено, що результати, отримані наприкінці педагогічного експерименту в досліджуваних групах, суттєво підвищились порівняно з вихідними даними

й ці відмінності в основному достовірні (Е_г, P<0,05).

Ключові слова: військовослужбовці, майбутні офіцери, рукопашний бій, професійні компетентності, бойова система, спеціальна фізична підготовка, освітній процес, професійна підготовка.

The article is devoted to topical issues of formation of skills of service-applied hand-to-hand combat (professional competencies) in future officers of the Armed Forces of Ukraine (AFU) and the National Guard of Ukraine (NGU) in the system of their special physical training. The main purpose of the work is to improve the technical arsenal of service-applied hand-to-hand combat of future officers of higher military educational institutions (HMEI) of the AFU and the NGU. At the first stage of the study, an analysis of the state and scientific and theoretical prerequisites for the formation of hand-to-hand combat skills in representatives of law enforcement agencies and special services of Ukraine. During the second stage of the study, members of the research group analyzed the state of effectiveness of the technical arsenal of service-applied hand-to-hand combat of future officers of the AFU and the NGU. In accordance with the results of the comparative analysis established that there are differences in technical and tactical Arsenal of military AFU and NGU. These differences reduce the level of professional training of servicemen of the AFU in hand-to-hand training in contrast to the representatives of the NGU. In addition, we have determined effective technical Arsenal applied hand-to-hand combat, which is absent in the programs of close combat training of the future officers of NGU and AFU. The third stage of the study was devoted to the development and determination of the effectiveness of the "Combat system of hand-to-hand combat" of future officers of the AFU and the NGU. In order to confirm the effectiveness of the "Combat system of hand-to-hand combat" of future officers of these law enforcement agencies, a pedagogical experiment was conducted, which was attended by cadets of the Educational and Scientific Institute of Physical Culture and Sports and Health Technologies of the Ivan Chernyakhovsky National University of Defense of Ukraine (n=11 people, control group) and cadets of the Command and Staff Faculty of the National Academy of the National Guard of Ukraine (n=21 people, experimental group). Prior to the beginning of the pedagogical experiment, the studied cadets K_g and E_g did not differ significantly in the level of formation of military-applied skills of hand-to-hand combat (P>0.05). During the pedagogical experiment, the cadets of the control group (K_g) used the traditional method of forming military-applied skills of hand-to-hand combat provided by training programs and guidelines for the organization of physical training (hand-to-hand training) in the AFU [16]. In turn, the studied cadets E_g additionally used the "Combat system of hand-to-hand combat" developed by us. Comparing the indicators before and after the use of our proposed "Combat system of hand-to-hand combat" of the studied cadets E_g found that the results obtained

УДК 378.1(477)-796.819
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/25-1.20>

Шемчук В.А.,

канд. пед. наук,
начальник науково-дослідного відділу розвитку фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Науково-дослідного центру проблем фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України імені Івана Черняховського

Донець І.О.,

канд. пед. наук,
начальник кафедри фізичної підготовки Академії Державної пенітенціарної служби

Леоненко А.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії та методики фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Красілов А.Д.,

заслужений тренер України з пауерліфтингу,
старший викладач кафедри теорії та методики фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Кулібаба С.О.,

старший викладач кафедри фізичного виховання та ЛФК
Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова

at the end of the pedagogical experiment in the studied groups significantly increased compared to baseline and these differences are mostly significant (Eg, $P < 0,05$).

Key words: *servicemen, future officers, hand-to-hand combat, professional competencies, combat system, special physical training, educational process, professional training.*

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Результати аналітичних даних підсумків виконання службово-бойових завдань військовослужбовцями Національної гвардії України (НГУ) та Збройних Сил України (ЗСУ) свідчать про те, що збільшилась кількість випадків травмувань та загибелі особового складу. Значна кількість зазначених випадків трапляється під час застосування заходів фізичного впливу проти злочинців (ворога) в різних умовах службово-бойової діяльності, нерідко екстремальної, що потребує внесення відповідних змін у програми професійної підготовки військовослужбовців НГУ, ЗСУ та, безсумнівно, майбутніх офіцерів зазначених силових структур України.

Використання новітніх педагогічних моделей, технологій (систем) під час опанування техніки службово-прикладного рукопашного бою майбутніх офіцерів НГУ та ЗСУ в системі їх спеціальної фізичної підготовки забезпечує набуття ними необхідного рівня готовності до виконання завдань за призначенням та є актуальним напрямом наукових досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Дослідження виконано відповідно до зведеного плану НДР і ДКР (РК) Українського інституту науково-технічної й економічної інформації (шифр «Модель-РБ», номер державної реєстрації 0108U007536).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Унаслідок моніторингу науково-методичної та спеціальної літератури (інтернет-джерел) нами встановлено, що питанням формування військово-прикладних навичок застосування заходів фізичного впливу присвячені наукові праці Ю.М. Волкова, І.Ю. Горелова, Д.С. Грищенко, Б.А. Максимчука, Р.М. Ляшука, Т.П. Мінки, Р.І. Любича, О.В. Пристинського, А.М. Чуха та інших учених і практиків.

Подальший аналіз науково-методичної та спеціальної літератури в обраному напрямі дослідження дозволив нам виявити наукові праці таких учених, як С.М. Ашкіназі, А.М. Кочергіна [1], О.В. Хацаюка [2], С.В. Номеровського, В.В. Попад'яна, Д.В. Бондарева, Н.В. Буреня [3], А.І. Маракущина, Ф.І. Попова, Р.В. Куцеволла [4], І.С. Овчарука, О.В. Гуляка, Ю.В. Гикала, К.М. Сидорченка, С.В. Іванова, А.О. Набока, І.О. Добрева, І.В. Шумкова [5], О.А. Моргунова, О.А. Ярещенко, Ю.К. Белошенко [6], В.В. Оленченка, А.І. Корольова, О.В. Кравченко [7], Б.А. Максимчука, С.С. Забродського, О.О. Хацаюк, О.А. Гаркавого, В.В. Оленченка [8], в яких розкриваються актуальні питання науково-теоретичних передумов формування

навичок рукопашного бою у представників силових структур та спеціальних служб України.

Надалі нашу увагу привернули роботи Д.О. Каратаєвої [9], О.С. Скирти [10], О.В. Сороканюка [11], К.В. Ананченка, О.В. Хацаюка, Ф.І. Загури, Л.Ю. Огнєвої [12], О.В. Хуртенко, С.М. Дмитренко, Н.В. Бойченко [13], А.М. Жаворонкова, С.Є. Табакова [14] та інших учених (С.В. Єлісєєва, В.В. Капустіна, А.В. Конакова, Е.М. Чумакова, І.В. Шашуріна), у яких розкриваються актуальні питання багаторічної підготовки спортсменів-єдиноборців високої кваліфікації. Зазначені напрацювання є ефективними та доцільними для впровадження в систему рукопашної підготовки майбутніх офіцерів різних силових структур та спеціальних служб України.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Відповідно до моніторингу науково-методичної та спеціальної літератури нами встановлено, що одним з ефективних напрямів забезпечення успіху під час рукопашної сутички військовослужбовців (правоохоронців) різних категорій із супротивником є високий рівень розвитку технічної підготовленості. Широкий технічний арсенал службово-прикладного рукопашного бою забезпечує ефективне виконання завдань за призначенням представниками силових структур України, які потребують застосування фізичної сили. Крім цього, досконале володіння військовослужбовцями (правоохоронцями) різних категорій технікою службово-прикладного рукопашного бою додатково забезпечує психологічну стійкість до ведення рукопашної сутички із супротивником у різних умовах службово-бойової діяльності.

Важливим є той факт, що службово-прикладний рукопашний бій військовослужбовців ЗСУ та НГУ відрізняється від заходів застосування фізичної сили представників Національної поліції України (НПУ). Відмінність полягає в тому, що під час бойових дій в умовах необхідності застосування заходів фізичного впливу військовослужбовцями ЗСУ та НГУ відсутні будь-які правила та правові підстави. Зі свого боку, під час службової діяльності представники НПУ знаходяться у правовому полі, а це означає, що перевищення застосування фізичної сили може призвести до кримінальної відповідальності, відповідно до чинного законодавства України.

Відповідно до аналізу програм (нормативно-правових документів) [15, 16], які регламентують зміст рукопашної підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ та НГУ, нами встановлено, що нинішня система на сьогодні є недостатньо функціональною

та ефективною, що потребує модернізації, відповідно до вимог сьогодення та наявного бойового досвіду.

Незважаючи на значну кількість робіт зазначеного напрямку наукових розвідок, питанням удосконалення технічного арсеналу службово-прикладного рукопашного бою майбутніх офіцерів вищих військових навчальних закладів ЗСУ та НГУ нами не виявлено, що підкреслює актуальність обраного напрямку дослідження.

Мета статті – вдосконалення технічного арсеналу службово-прикладного рукопашного бою майбутніх офіцерів вищих військових навчальних закладів Збройних Сил України та Національної гвардії України.

Для досягнення мети дослідження планува-лось вирішити такі завдання:

– провести аналіз стану та науково-теоретичних передумов формування навичок рукопашного бою у представників силових структур та спеціальних служб України;

– здійснити аналіз стану ефективності технічного арсеналу службово-прикладного рукопашного бою майбутніх офіцерів Збройних Сил України та Національної гвардії України;

– визначити ефективність розробленої членами науково-дослідної групи «Бойової системи рукопашного бою» майбутніх офіцерів (на прикладі курсантів командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України).

Виклад основного матеріалу. Для досягнення мети дослідження було створено науково-дослідну групу, до складу якої ввійшли провідні вчені та практики (В.А. Шемчук, О.В. Хацаюк, І.О. Донець,

Таблиця 1

Порівняльний аналіз техніко-тактичного арсеналу службово-прикладного рукопашного бою військовослужбовців НГУ та ЗСУ

№ з/п	Техніко-тактичний арсенал службово-прикладного РБ	Керівні документи, які регламентують формування навичок рукопашної підготовки в ЗСУ та НГУ:	
		НГУ [15]	ЗСУ [16]
1.	Приготування до бою (зі зброєю, без зброї)	+	+
2.	Тактичні пересування у стійці	+	-
3.	Тактичні пересування в положенні лежачи	-	-
4.	Прийоми самострахування (групування, акробатика, падіння)	+	+
5.	Прийоми нападу та бою з автоматом (малою піхотною лопаткою, гумовим кийком)	+	+
6.	Удари ножом	+	+
7.	Удари рукою	+	+
8.	Больові прийоми у стійці	+	+
9.	Задумливі захвати у стійці	+	+
10.	Задумливі захвати в положенні лежачи	+	-
11.	Кидки	+	+
12.	Больові прийоми в положенні лежачи	+	+
13.	Прийоми самозахисту у стійці	+	+
14.	Прийоми самозахисту в положенні лежачи	-	-
15.	Визволення від захватів у стійці	+	+
16.	Визволення від захватів у партері	-	-
17.	Обеззброєння супротивника у стійці	+	+
18.	Обеззброєння супротивника в положенні лежачи	-	-
19.	Зв'язування, одягання наручників, обшук	+	+
20.	Конвоювання одним військовослужбовцем	+	+
21.	Конвоювання двома та більше військовослужбовцями	-	-
22.	Метання ножа	+	-
23.	Метання піхотної лопатки	+	-
24.	Формальні комплекси рукопашного бою на 16 рахунків та більше	+	-
25.	Диференціація комплексів рукопашного бою за етапами навчання	+	+
26.	Тактика застосування технічного арсеналу у стійці	-	-
27.	Тактико-технічні складники ведення рукопашної сутички в партері	-	-
28.	Використання контрприйомів у стійці	-	-
29.	Використання контрприйомів у положенні лежачи	-	-
30.	Заходи безпеки	+	+

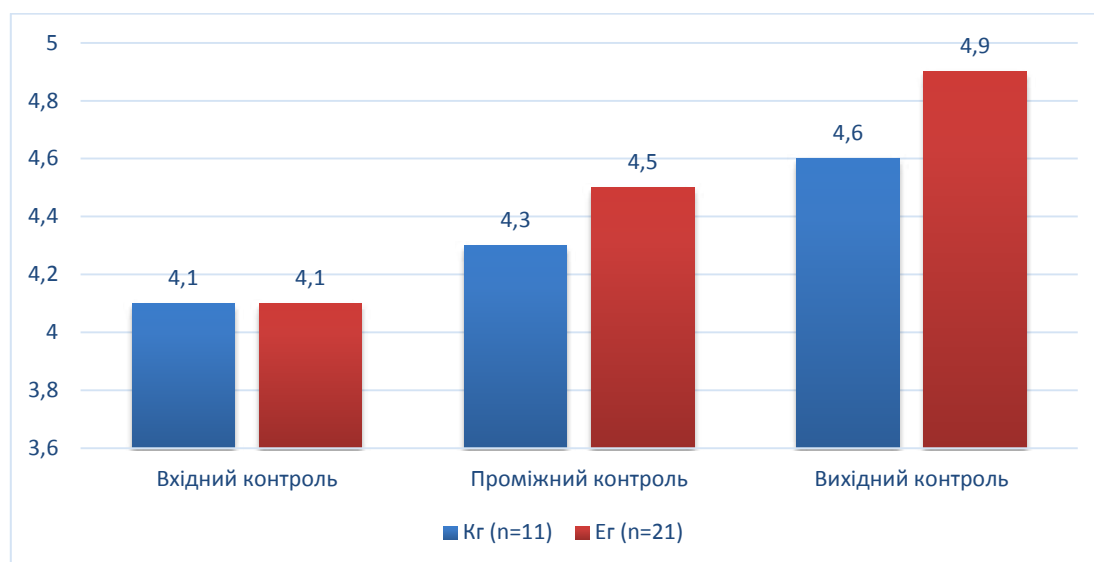

Рис. 1. Результати експертного оцінювання рівня сформованості навичок службово-прикладного рукопашного бою (прикладних професійних компетентностей) досліджуваних Ег та Кг упродовж педагогічного експерименту

А.В. Леоненко, А.Д. Красілов, С.О. Кулібаба). Дослідження організовано упродовж 3 етапів (вересень 2019–червень 2020 рр.).

На першому етапі дослідження (вересень–листопад 2019 р.) проведено аналіз стану та науково-теоретичних передумов формування навичок рукопашного бою у представників силових структур та спеціальних служб України.

Упродовж другого етапу дослідження (грудень 2019–січень 2020 рр.) членами науково-дослідної групи здійснено аналіз стану ефективності технічного арсеналу службово-прикладного рукопашного бою майбутніх офіцерів ЗСУ та НГУ (табл. 1). Відповідно до результатів порівняльного аналізу (табл. 1) встановлено, що є низка відмінностей у техніко-тактичному арсеналі військовослужбовців НГУ а також ЗСУ. Варто зауважити, що ці відмінності знижують рівень професійної підготовленості (професійних компетентностей) військовослужбовців ЗСУ з рукопашної підготовки на відміну від представників НГУ.

Крім цього, нами визначено ефективний технічний і тактичний арсенал службово-прикладного рукопашного бою, який відсутній у програмах рукопашної підготовки майбутніх офіцерів НГУ та ЗСУ, а саме: тактичні пересування у стійці та в положенні лежачи; прийоми самозахисту в положенні лежачи; прийоми визволення від захватів у положенні лежачи; прийоми обеззброєння в положенні лежачи; способи конвоювання супротивника двома та більше військовослужбовцями; тактичні комбінації (зв'язки) у стійці та партері; контрприйоми у стійці та в положенні лежачи. Зазначений вище техніко-тактичні складники рукопашного бою внесені в розроблену нами «Бойову систему рукопашного бою».

Третій етап дослідження (лютий–червень 2020 р.), був присвячений розробленню та визначенню ефективності «Бойової системи рукопашного бою» майбутніх офіцерів. Із метою підтвердження ефективності розробленої членами науково-дослідної групи «Бойової системи рукопашного бою» майбутніх офіцерів зазначених силових структур було проведено педагогічний експеримент (лютий–червень 2020 р.). В дослідженні взяли участь курсанти навчально-наукового інституту фізичної культури та спортивно-оздоровчих технологій Національного університету оборони України імені Івана Черняховського (n=11 чол., контрольна група) та курсанти командно-штабного факультету Національної академії національної гвардії України (n=21 чол., експериментальна група). До початку педагогічного експерименту досліджувані курсанти Кг та Ег за рівнем сформованості військово-прикладних навичок рукопашного бою достовірно не відрізнялись ($P>0.05$).

Під час педагогічного експерименту досліджувані курсанти контрольної групи (Кг) використовували традиційну методику формування військово-прикладних навичок рукопашного бою, передбачену програмами навчання та керівними документами з організації фізичної підготовки (рукопашної підготовки) в ЗСУ [16].

Зі свого боку, досліджувані курсанти Ег додатково використовували розроблену нами «Бойову систему рукопашного бою». Зазначена «система» використовувалась під час практичних занять із рукопашного бою згідно з розкладом занять, а також під час спортивно-масової роботи (2 рази на тиждень) упродовж зазначеного періоду.

Ефективність сформованості навичок службово-прикладного рукопашного бою (прикладних

професійних компетентностей) у досліджуваних Кг та Ег здійснювалось шляхом експертної оцінки за 4-х бальною шкалою оцінювання, де «5» – максимальний бал, а «2» – мінімальний (рис1.), що передбачено керівними документами з організації фізичної підготовки у ЗСУ та НГУ.

Зазначені параметри сформованості навичок службово-прикладного рукопашного бою відображають процес професійного становлення курсанта вищого військового закладу освіти, його всестороннього та гармонічного розвитку як майбутнього офіцера – професійно підготовленого командира.

Порівнюючи показники до та після використання запропонованої нами «Бойової системи рукопашного бою» досліджуваних курсантів Кг та Ег, встановлено, що результати, отримані після педагогічного експерименту, в досліджуваних групах суттєво підвищились, порівняно з вихідними даними, й ці відмінності в основному достовірні (Ег, $P < 0,05$).

Висновки. Внаслідок аналізу стану та науково-теоретичних передумов формування навичок рукопашного бою у представників силових структур і спеціальних служб України, моніторингу ефективності технічного арсеналу службово-прикладного рукопашного бою майбутніх офіцерів досліджуваної категорії встановлено, що наявна система рукопашної підготовки не відповідає вимогам сьогодення. У зв'язку з цим членами науково-дослідної групи було розроблено сучасну та ефективну «Бойову систему рукопашного бою», яка відпрацьована відповідно до наявного бойового досвіду та актуальних наукових розробок у зазначеному напрямі дослідження.

Таким чином, унаслідок дослідження вдосконалено технічний арсенал службово-прикладного рукопашного бою майбутніх офіцерів вищих військових закладів освіти Збройних Сил України та Національної гвардії України. Крім цього, сформовані професійні компетентності в майбутніх офіцерів, які забезпечують ефективне виконання ними завдань за призначенням у різних умовах службово-бойової діяльності.

Отже, мета роботи досягнута, а поставлені перед нами завдання – виконанні. Результати дослідження впроваджені в освітній процес майбутніх офіцерів ВВЗО ЗСУ та НГУ. Перспективи подальших досліджень передбачають удосконалення практичних навичок тактичної підготовленості майбутніх офіцерів із рукопашної підготовки в системі їх професійної освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ашкинази С.М., Кочергин А.Н. Анализ эффективности различных тактических вариантов ведения рукопашного боя. *Ученые записки*. 2008. № 3(37). С. 10–12.
2. Хацаюк О.В. Методика застосування больових прийомів в партері військовослужбовцями внутріш-

ніх військ МВС України : навчальний посібник. Харків : НАНГУ, 2010. 180 с.

3. Номеровський С.В., Попадьїн В.В., Бондарев Д.В., Бурень Н.В. Рукопашна підготовка як підсистема спеціальної фізичної підготовки військовослужбовців Військово-Морських Сил Збройних Сил України. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2010. № 4. С. 169–172.

4. Маракушин А.І., Попов Ф.І., Куцевол Р.В. Аналіз досвіду підготовки військовослужбовців до рукопашного бою в зарубіжних арміях. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 5. С. 55–58.

5. Овчарук І.С. та ін. Базові положення та елементи основних видів підготовки за Бойовою армійською системою (БАРС, час. 1) : навчальний посібник. Одеса : Військова академія, 2016. 103 с.

6. Моргунов О.А., Ярещенко О.А., Хацаюк О.В., Белошенко Ю.К. Розробка техніки рукопашного бою правоохоронців МВС України в системі спеціальної фізичної підготовки. *Честь і закон*. 2018. № 4(67). С. 67–74.

7. Хацаюк О.В., Оленченко В.В., Корольов А.І., Кравченко О.В. Формування військово-прикладних навичок рукопашного бою в майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Інноваційна педагогіка*. 2019. № 17 (Т. 2). С. 215–226.

8. Максимчук Б.А. та ін. Методика застосування заходів фізичного впливу військовослужбовцями НГУ : навчально-методичний посібник. Харків : НАНГУ, 2019. 95 с.

9. Хацаюк О.В., Каратаєва Д.О. Удосконалення техніки рукопашного бою правоохоронців МВС України з використанням сучасних технічних засобів навчання. *Молода спортивна наука України*. 2007. № 11(Т. 1). С. 312–327.

10. Хацаюк О.В., Сирта О.С. Аналіз ударної техніки кикбоксерів (WPKA) в розділі «Орієнтал» із використанням новітніх технологій. *Актуальні проблеми традиційних та східних бойових мистецтв*. 2014. № 9(Т. 1). С. 50–54.

11. Сороканюк О.В. Анализ технических действий и структурных элементов в системе техники смешанных единоборств. *Ученые записки университета П.Ф. Лесгафта*. 2019. № 10. С. 275–277.

12. Ананченко К.В., Хацаюк О.В., Загура Ф.І., Огньова Л.Ю. Вдосконалення техніко-тактичної підготовленості дзюдоїстів 17–18 років. *Єдиноборства*. 2020. № 2(16). С. 4–12.

13. Хацаюк О.В. та ін. Дослідження технічного арсеналу бійців MMA високої кваліфікації. *Єдиноборства*. 2020. № 3(17). С. 92–105.

14. Жаворонков А.Н., Табаков С.Е. Профиль технико-тактической подготовленности чемпионов мира и России по самбо. *Ученые записки университета имени П.Ф. Лесгафта*. 2020. № 3(181). С. 139–142.

15. Лещеня С.В., Орленко І.П., Мелешко А.О., Забродський С.С. Інструкція з організації фізичної підготовки в Національній гвардії України : інструкція. Київ : ГУНГУ, 2014. 140 с.

16. Тимчасова настанова з фізичної підготовки у Збройних Силах України : настанова (НСТ-Т 01.035.001-2013 (01)). Київ : Генеральний штаб ЗСУ, 2014. 156 с.